

אנשכולות

העלון השבועי של תלמידי ישיבת "כרם ביבנה"

לזכר עולם יהיה צדיק לעיני מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדוויכט זצ"ל בן הרה"ח ישראל אלעזר זצ"ל נלב"ע ב' באדר א' התשנ"ה ת.נ.צ.ב.ה

תורת המלך

מוטי פקטר (ד')

"וּמִי שֶׁעָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ... וְהִיא כְּשֶׁכָּתוּב עַל כֹּסֵא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתוּב לוֹ אֵת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר... וְהִיטָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כֹּל יְמֵי חַיָּו" (דברים י"ז, טו-יט).

ואומרת הגמרא בסנהדרין דף כא: (מובא גם ברש"י על הפרשה):

"אמר רבה אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה איתביה אביי וכתב לו ספר תורה לשמו שלא יתנאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא! לא צריכא, לשתי תורות וכדתינא וכתב לו את משנה וגו' כתב לשמו שתי תורות אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גזויו אותה שיוצאה ונכנסת עמו".

כלומר, הדיוט יכול להסתפק בתורה אחת (מן הסתם תורה שנמצאת בבית גזויו) אך מלך חייב שיהיו לו ב' תורות – אחת בבית גזויו ואחת שיוצאה ונכנסת עמו.

אמר לי אבי מורי שליט"א שניתן ללמוד מגמרא זו שישנם ב' דרכים בלימוד התורה: לימוד תורה של הדיוט, ולימוד תורה של מלך. תורה של הדיוט היא תורה שלמד אך אינו מיישם – התורה שמורה היטב בבית גזויו (שכלו, זכרונו) כי כאשר יוצא הוא אין תורתו ניכרת עליו. לעומתה תורה של מלך שמורה היא היטב בבית הגגונים אך גם יוצאת ונכנסת היא עמו. בכל מקום אשר הולך הוא אומרות עליו הבריות: "ראו פלוני זה שלמד תורה מה נאים מעשיו, מה מתקנים מעשיו..."

הישיבה – בית יוצר לתלמידי חכמים היא. אולם, המטרה האמיתית היא לייצר תלמידי חכמים שלומדים תורה כמלכים. חשוב הוא עד מאוד לרכוש ידיעות תורניות ולאצור אותם בבית הגגונים אך אולי חשוב אף יותר לדעת להשתמש נכון בכתרה של תורה ולא, חלילה, לביישו או לפגומה.

כעת בהכנסנו לחודש הרחמים והסליחות ולתחילתה של שנת לימודים נוספת עלינו לשנן היטב כלל זה, ולזכור בכל עת שמתשיבים אנו ללמוד – תורתו של מלך אנו לומדים וככזאת עלינו להתייחס אליה.

מעל דפי עלון זה נעשו מאמצים להביא בפני הקוראים משתי התורות, מאוצר ידיעותיהם וחידושיהם של רבני, אברכי ותלמידי הישיבה מחד, ועצות, רעיונות, סיפורים ומאמרים לשיפור ה"יוצאה ונכנסת עמו" מאידך.

ברצוני להודות בשם אנשי הישיבה ובשם הקוראים לבחור החשוב והיקר ש"לא היו" אשר עבד ללא לאות ועשה ימים כלילות על מנת להגיש עלון ברמה גבוהה בעל תוכן עשיר, מגוון ומעניין. נאחל לו בשם הישיבה כולה הצלחה רבה בדרכו החדשה, שיעלה מעלה מעלה בתורה וביראת שמים, ויזכה לזיווג הגון בקרוב.

אודה ולא אבוש כי "נעליו" של ש"י גדולות הן עלי ואיני יודע אם בכוחי לפעול גדולות ונצורות כמוהו, אך אתפלל כי זכות הציבור הקדוש בישיבת "כרם ביבנה" וציבור הקוראים דבכל אתר ואתר יעמוד לי שלא יצא מכשול תחת ידי ונוכה כי יהנו הקוראים מן הדברים וישתעשעו בדברי התורה הקדושה.

כדרכו של העולם מידי שנה בשנה יש לשאוף לשינוי ולהתחדשות, על כן גם בעלון יהיו מעט חידושים ושינויים. בעמוד השער נמשיך להביא דברי תורה על פרשת השבוע מרבני, אברכי ותלמידי הישיבה.

את המדור "משפט התורה בחיי המעשה" אשר כתב עד עתה בכשרון רב הרב ידידיה כהנא שליט"א ימשיכו אברכי כולל הדיינות של הישיבה בתורתנו. הרב בן ציון אלגזי שליט"א ימשיך, החל מהשבוע הבא, לחדד את כושר העיון שלנו ע"י המדור "השאלה השבועית".

את המדור "טעמי ההלכה" אשר נכתב (בדרך כלל) ע"י האברך ר' ניר ישי הי"ן ימשיכו בתורות הבחורים החשובים שמואל בקר (ח') ודניאל סגרון (ד'). מדור חדש אשר יעסוק בענייני הדפים הנלמדים בסדר הדף היומי העולמי יכתוב הבחור החשוב ראובן דויטש (ה').

האברך החשוב ר' נתנאל שושן הי"ו יביא לפתחנו מידי שבוע שמועות וסיפורים מגדולי ישראל סביב פרשת השבוע, אשר ידוע הוא כי רב כוחם של "סיפורים" אלו להיטיב ליבו של הקורא ולחזק מחשבתו ועבודתו לשם שמים.

בשלהי הגליון נמשיך להביא מידי פעם בפעם מאמרים של אחד מרבני, אברכי או תלמידי הישיבה בנושאים שונים, כאשר השבוע עלינו לסגור מעגל ולהשלים מעט את הדיון הארוך שהתקיים מעל דפי העלון בעניין הגיית שם ה' בהברה אשכנזית וספרדית.

שוב נודה בשם כולם לכל הכותבים בעבר ובהווה ולכל העוסקים במלאכת הקודש של הוצאת העלון (אף אלו ששמו לא הוזכר) אשר עשו ועושים מלאכתם למען קידוש שמו יתברך בעולם.

ונסיים בברכת זמן פורה ומוצלח לכל רבני, עובדי, אברכי ותלמידי הישיבה, ובפרט לתלמידים החדשים שזכו לנטוע נטיעות חדשות בכרם ה' צבא-ות, ונאחל שישו כולם שהנטיעות יהפכו אילנות, הסמדר יהפוך פרי משוכה והאשכולות יהפכו יין אשר ינוסך על גבי המזבח לרצון לפני הקב"ה, אמן!

פרשת "סופרים"
ו' באלול ה'תשס"ח
גיליון מס' 72
(שנה שנייה)

זמני השבת

ת"א י-ם	הדלקת נרות
18.18 18.39	צאת השבת
19.33 19.36	

צעילוי נשמך

דודי הרב מרדכי פוגלמן זצ"ל
בן הרב מנחם נחום ז"ל
רב העיר קרית מוצקין
נלב"ע בטי' באלול ה'תשמ"ד

הרב יצחק ידידיה פרנקל זצ"ל
בן הרב אהרון זצ"ל
רב העיר תל-אביב יפו
נלב"ע בדי' באלול ה'תשמ"ו

ת.נ.צ.ב.ה
הונצח עי"י ש"י לאו

העורך: מוטי פקטר

העלון יוצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה", ד"נ אבטח 79855 נא לשמור על קדושת הגליון!
העלון מופיע גם באתרי הישיבה באינטרנט: www.kby.org.il (עברית), www.kby.org (אנגלית)

דין עשיית פרוזבול בפני עדים

הרב אורי בצלאל פישר שליט"א

מקרים אלו לרוב נשנים, ובכך מתקברים לסיום שנת השמיטה. בסיום שנת השמיטה יש נפק"מ הלכתיות, כמו למשל שמיטת כספים, אשר לפי דעת רוב הראשונים, וכן נפק"מ בשו"ע, השביעית משמטת כסופה ולא בתחילתה. על כן חשבתי לנכון בהלכה שקשורה לשמיטת כספים. הדיון שלנו יהיה בדין של עשיית פרוזבול בפני עדים. במשנה במס' שביעית [פרק י', משנה ד'] מבואר כיצד עושים את הפרוזבול, ושם נאמר: "זהו גופו של פרוזבול מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה והדיינים חותמין למטה או העדים". מדברי המשנה מבואר שמסירת הדברים נעשית בפני ביי"ד. אך הגירסא [מס' גיטין, ס' ש"פ] כותב חידוש, שאפשר לעשות פרוזבול ע"י שימסור את הדברים בפני עדים. הבסיס שלו הוא ירושלמי מס' שביעית, שאפי' אם הדיינים מצויים ברומי יכול לומר מוסרני לפלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני. דין זה נוסף להלכה ע"י הרמ"א [חו"מ ס"ז, כ']: "ואין חילוק בין אם המלוה בעיר הדיינים או לא, כי יכול לומר אפילו שלא בפניהם: אני מוסר שטרותי לבית דין פלוני שבעיר פלוני". לכאורה לפי הדברים הללו הפענה על שאלתנו היא פשוט, שאפשר לעשות פרוזבול ע"י מסירת הדברים בפני עדים, כלומר שאומר לעדים שמוסר את כל החובות שחייבים לו לבי"ד פלוני שבעיר פלוני. אך אין הדברים פשוטים כל כך, מכמה טעמים: השו"ע אינו מביא את החידוש הזה, ונראה שאין הוא סובר חידוש זה. הר"ן [גיטין י"ח]: הביא את הירושלמי שהוא המקור לדברי המרדכי, וביאר אותו לענין שאין השטרות בידו. כלומר אפי' שאין השטרות בידו, יכול לכתוב פרוזבול. הרמב"ן [מובא בר"ן שם, י"ט]. הקשה על הסברא שצריך ביי"ד חשוב לכתיבת פרוזבול, שא"כ איך יהיה נאמן לטעון שהיה לו פרוזבול ואבד [ענין גיטין ל"ז]: שמי אמר שיודקקו לו ביי"ד חשוב? הר"ן יישב קושיותו, שיש לומר שבי"ד גדול

אין אני חולק על הכרעתו למעשה. כלומר בדיעבד אם מסר את הדברים בפני עדים, הלוא יצטרך לשלם את חובו. אך נראה לי שלכתחילה אין לסמוך על הדעה הזו. נוסף על כך, הטעם שלי, שבדיעבד אין הלואה יכול לטעון קים לי כדעת הראשונים האחרים, אינה מטעמו של הרב עובדיה יוסף שליט"א, שאין לטעון קים לי כנגד השו"ע. שהרי כבר כתבתי שנראה שאין השו"ע פוסק דין זה. אלא הטעם שלי, שבשמיטת כספים אומרים ספק דרבנן לקולא, משום שהו"מ ספק תקנה, ולכן בספק תקנה, מעמידים על דין דאורייתא [ענין דאורייתא] ע"י ברא"ש על הסוגיא במס' מכות, דף ג', עמ' ב'. רמב"ן שם. מהרי"ט יורה דעה, ס' מ'. מהרש"ם חו"מ ס' ס"א. קובץ שיעורים, מס' בבא בתרא, ס' קל"ז]. הרב עובדיה יוסף שליט"א בעצמו כתב במקום אחר [שו"ת יביע אומר, חו"מ חלק ה', ס' ג'] שבשמיטת כספים, אין הלואה יכול לטעון קים לי, כיון ששביעית בזמן הזה דרבנן.

אין אני חולק על הכרעתו למעשה. כלומר בדיעבד אם מסר את הדברים בפני עדים, הלוא יצטרך לשלם את חובו. אך נראה לי שלכתחילה אין לסמוך על הדעה הזו. נוסף על כך, הטעם שלי, שבדיעבד אין הלואה יכול לטעון קים לי כדעת הראשונים האחרים, אינה מטעמו של הרב עובדיה יוסף שליט"א, שאין לטעון קים לי כנגד השו"ע. שהרי כבר כתבתי שנראה שאין השו"ע פוסק דין זה. אלא הטעם שלי, שבשמיטת כספים אומרים ספק דרבנן לקולא, משום שהו"מ ספק תקנה, ולכן בספק תקנה, מעמידים על דין דאורייתא [ענין דאורייתא] ע"י ברא"ש על הסוגיא במס' מכות, דף ג', עמ' ב'. רמב"ן שם. מהרי"ט יורה דעה, ס' מ'. מהרש"ם חו"מ ס' ס"א. קובץ שיעורים, מס' בבא בתרא, ס' קל"ז]. הרב עובדיה יוסף שליט"א בעצמו כתב במקום אחר [שו"ת יביע אומר, חו"מ חלק ה', ס' ג'] שבשמיטת כספים, אין הלואה יכול לטעון קים לי, כיון ששביעית בזמן הזה דרבנן.

נראה לי שצ"ע גדול בדברים אלו, שהרי גם לדעת המרדכי משמע שצריך למסור את הדברים בפני עדים. ונראה מדברי החת"ס [חו"מ, ק"ג] שסובר שאינו מועיל אמירה בינו ובינו. שם הוא מדבר על כתיבה בינו ובינו, שאינה מועילה. צריך את האמירה בפני ביי"ד.

אמנם יש לציין שהרב עובדיה יוסף שליט"א [שו"ת יביע אומר, חו"מ חלק י', ס' ג', אות י'] הבין בדעת השו"ע שסובר כדברי המרדכי. אבל אינו ברור לי מנין הגיע להבנה זו.

הרב עובדיה יוסף שליט"א [שם] פסק להקל, שאפשר למסור בפני עדים. בסיו דבריו, שאפי' שיש כאן מחלוקת ראשונים, בכ"ז שביעית בזמן הזה דרבנן, ולכן ספק דרבנן לקולא. וכן יש לצרף את הסברא שסוברת ששביעית אינה נוהגת בזמן הזה. עוד מוסיף שכך המנהג בירושלים. הוא אפי' סובר שאין הלואה יכול לטעון קים לי כדעת הראשונים שאינו מועיל מסירת דברים בפני עדים. כיון שאין לומר קים לי כנגד דעת השו"ע וכנגד המנהג. אין אני חולק על הכרעתו למעשה. כלומר בדיעבד אם מסר את הדברים בפני עדים, הלוא יצטרך לשלם את חובו. אך נראה לי שלכתחילה אין לסמוך על הדעה הזו. נוסף על כך, הטעם שלי, שבדיעבד אין הלואה יכול לטעון קים לי כדעת הראשונים האחרים, אינה מטעמו של הרב עובדיה יוסף שליט"א, שאין לטעון קים לי כנגד השו"ע. שהרי כבר כתבתי שנראה שאין השו"ע פוסק דין זה. אלא הטעם שלי, שבשמיטת כספים אומרים ספק דרבנן לקולא, משום שהו"מ ספק תקנה, ולכן בספק תקנה, מעמידים על דין דאורייתא [ענין דאורייתא] ע"י ברא"ש על הסוגיא במס' מכות, דף ג', עמ' ב'. רמב"ן שם. מהרי"ט יורה דעה, ס' מ'. מהרש"ם חו"מ ס' ס"א. קובץ שיעורים, מס' בבא בתרא, ס' קל"ז]. הרב עובדיה יוסף שליט"א בעצמו כתב במקום אחר [שו"ת יביע אומר, חו"מ חלק ה', ס' ג'] שבשמיטת כספים, אין הלואה יכול לטעון קים לי, כיון ששביעית בזמן הזה דרבנן.

יש להעיר שהחכמת אדם [שערי צדק, פרק כ"א, סע' ו'] סובר שאפשר למסור את הדברים גם בינו ובינו. נראה לי שצ"ע גדול בדברים אלו, שהרי גם לדעת המרדכי משמע שצריך למסור את הדברים בפני עדים. ונראה מדברי החת"ס [חו"מ, ק"ג] שסובר שאינו מועיל אמירה בינו ובינו. שם הוא מדבר על כתיבה בינו ובינו, שאינה מועילה. צריך את האמירה בפני ביי"ד.

לקח בפרשה

פיקחות ותקיפות אצל דייני ישראל

ר' נתנאל שושן

עופות ונמצאת שאלה באחד מהם אלא שבעת השאלה נתחלפו העופות זה בזה... תקיפות על שמירת התורה: פעם ישב הגאון בן ציון אבא שאול זצ"ל בדין תורה זיכה את הזכאי וחייב את החייב, אך הלה הודיע שלא יציית לפסק הדין. מיד, נשתנו פני הרב בן ציון, הוא קם מכסאו כארי, טפח בידו על השולחן והרעים עליו בקולו: "איך אתה מעזי להרי יד בתורת משה רבנו!" הלה נבעת ופניו חוררו כסיד, ביד רועדת הוציא גלולה מכיסו והניחה תחת לשונו. התברר כי הלה חולה לב וההתרגשות עלולה להמיט עליו התקף לב חמור. הקהל שנכח במקום הניח כי כעת ר' בן ציון ימהר להרגיעו ולפיסו שלא יסתכן אך לתדהמת כולם הזדעק עליו ר' בן ציון בקולו: "חולה לב, רגלו האחת בקבר ומסכן נפשו לסרב לדין תורה!?" "אני מקבל עלי את הדין" – אמר ברעדה. מיד, האיר ר' בן ציון את פניו: "אם כן גם בריא תהיה, תבריא ותתאושש, תאריך ימים ולא תזדקק עוד לתרופות".

ש"פטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך... צדק צדק תרדוף" (ט"ז, יח-כ). השופט נזקק לשתי תכונות – פיקחות להגיע לאמת ולא רק בינה והבנה, ותקיפות על שמירת התורה. פיקחות להגיע אל האמת: סיפרו על הגאון הרב חיים מבריסק שחזר פעם מרחובה של עיר לביתו ופגע בנערה שיצאה מבית דינו ועוף שחוט בידה. "הראי לי את העוף שבידיך" ביקש ר' חיים מהנערה. הנערה הגישה לו את העוף ור' חיים בדקו ולא מצא בו כל שאלה – הכל כתיקנו. כנס לבית הדין ושאל את מורי ההוראות: "כיצד הוריתם בשאלה זו?" "מותר – כשר לחלוטין" הם הסבירו כי העוף היה כתיקנו וכי לא מצאו בו כל מקום לשאלה. "ובכן" אמר ר' חיים לנערה, "לכי לביתך והביאי את העוף השני". הלכה הנערה ואכן הביאה עמה עוף אחר אשר היתה בו שאלה חמורה ונפסק דינו – טרף. "מופת! רוח הקודש שורה כאן" מלמלו האנשים אחוזי תימהון. אך ר' חיים ביטל את ההתרגשות: "אלו דברים פשוטים, חזקה אין אדם שואל על דבר כתיקונו, אם נשלח העוף, למדתי מכאן כי נשחטו שני

שמואל בקר (ח')

ב. נפק"מ אפשריות בין עונג לכבוד:

1. עפ"י דברינו דלעיל תובאר מח' המרדכי והרא"ש (האם הנר מעכב בעריכת הקידוש) – למרדכי הנר לעיכובא משום **עונג**¹⁴, ולהרא"ש אין הנר מעכב את הקידוש משום שהוא רק **לכבוד**¹⁵.

2. לדעת **השו"ע** בס"י רס"ג סעיף ח' כמה אנשים המדליקים במקום אחד רק אחד יכול לברך (וזהי שיטת **האר"י**), ו**להרמ"א** כ"א יכול לברך משום תוספת אורה ושמחה (כך מבאר הב"י את דעת **המהרי"ל** והרמ"א), וגם לאר"י אע"פ שאין מברכים יש בכך תוספת אורה ושמחה, רק ברכה ליכא¹⁶ (מצינו שישנן מצוות שאין מברכים). ולשיטתנו נוכל לומר שנחלקו בכך: האר"י סובר משום **עונג** ולכן אם ישנם כבר נרות הדולקים אין חובה להדליק יותר (יתכן שיש בכך מעלה) ולכן אין לברך על כך¹⁷, אבל **המהרי"ל** סובר שהדלקת הנר היא משום **כבוד** שבת וא"כ כ"א מן המדליקים מחויב להדליק משום כבוד שבת (יתכן לומר הסבר נוסף בדין זה – שלאר"י חובת הנר היא חובת הבית ולמהרי"ל – חובת גברא, וישנה סבירות מסוימת שההסברים משתלבים יחד).

3. אם יש נר דלוק¹⁸ (או בימינו – חשמל) – **עונג** איכא, הואיל וסועדים במקום אורה, אבל **כבוד** ליכא¹⁹.

4. האם מברכים על הדלקת הנר? – רבינו משולם²⁰ סובר שאין לברך על הדלקת הנר משום ש²¹ כל מצווה שאין עשייתה גמר מצוותה – אין מברכים עליה. ונר שבת אין הדלקתה גמר מצוותה, אלא בשעת אכילה. ואילו ר"ת²² היה מברך על הדלקת הנר שהיא עשייתה וגמר מצוותה. ולפי דברינו יתבאר שלר' משולם שהדלקת הנר היא משום **עונג** ולר"ת שהדלקת הנר היא משום **כבוד**.

5. דין סומא – אם טעם ההדלקה הוא משום כבוד גם סומא ידליק, אם משום עונג – סומא אינו מתענג באור שהוא אינו רואה (יתכן לומר שלטעם שלא יכשל בעץ ואבן יתחייב להדליק – אם ישנם אחרים המסייעים לו כדינה של ברכת יוצר המאורות).

6. הדלקת הנרות ביו"ט – לדעות שאין ביו"ט **עונג**, אלא שמחה בלבד – אין חובה להדליק נר ביו"ט, אמנם משום **כבוד** יש חובה להדליק.

א. **יתא בגמ'** (שבת כה:): "הדלקת הנר בשבת חובה", וכ"פ הרמב"ם והשו"ע.

א. טעם המצוה

בשעת הדחק כאשר עומדת בפני האדם אפשרות לקנות נר שבת או נר חנוכה וכן במצב שיש לאדם אפשרות לקנות נר שבת או יין לקידוש היום פוסקת הגמ'¹ שנו שבת קודם משום שלום ביתו. ו**מפרשי** שבני ביתו מצטערים לישב בחושך. **מרדכי**² – שמא יכשל בעץ ואבן. **ר' ישמעאל**³ אומר "אין מדליקין בעטרן" ומבאר **רבה** את דבריו⁴ – גזירה שמא יניחנה ויצא (שריחה רע'⁵) והדלקת הנר חובה היא. ומסבירים **רש"י** ו**תוס'** שחובת סעודת ליל שבת היא במקום הנר (רש"י – "כעין יממא"). וכן מבואר **בגמ' בפסחים** (קא:):

1. רב הונא קידש וכבה הנר והלך למקום אחר אשר שם הנר עדיין דולק וקידש וטעם⁶.
2. **רבה** קידש בליל שבת ואמר לתלמידיו שהתארחו אצלו לטעום מחוש שמה כשתגיעו לבתיכם **יכבה הנר ולא תאכלו**. (ובקידוש דהכא אינכם יוצאים יד"ח הואיל ואין זה קידוש במקום סעודה). **המרדכי** לומד מגמ' זו שא"א לקדש בלא נר⁷ (משמע מדבריו שהקפידא היא בקידוש, אבל סעודה מותרת⁸).

הרא"ש דוחה את דבריו ואומר שמצד הדין היו יכולים לקדש, אבל הם לא ירצו לקדש ולאכול בחושך.

השו"ע הביא את שתי הדעות ואומר שאם נהנה יותר בחצר מפני האור שבחצר או מפני הזכובים שבבית מקדש בחצר ואוכל והכי מסתברא⁹ משום שהנר לעונג ניתן.

עונג וכבוד: בשבת ישנם שני סוגי מצוות מדברי קבלה – עונג וכבוד, הנלמדים מן הפסוק בישעיה (נח,ב): "וקראת לשבת **עונג** לקדוש ה' מכובד ו**כבודו** מעשות דרכיך...".

ישנן בשבת מצוות שהן מכלל חיובי עונג שבת (כגון: אכילת פת, בשר וכו') וישנם מצוות שהן מצד חיובי כבוד שבת (רחיצה לפני שבת, מיטה מוצעת, בגדים מכובדים וכדומה)

הגרא"א¹⁰ מבאר את החילוק בין עונג לכבוד כך– **כבוד** שבת הם דברים הבאים לפני השבת ו**עונג** שבת הם דברים הנעשים בשבת עצמה.

לגבי נר שבת נחלקו הראשונים: ישנם הסוברים שחובת ההדלקה היא מדין **עונג שבת**^{11, 12}, וישנם ראשונים הסוברים שחובת ההדלקה היא מדין **כבוד שבת**¹³.

¹² לעד"נ שהמינוח "עונג שבת" כולל שני מושגים: 1- הדלקה עבור קיום הסעודה במקום מאר (ועפ"י המתבאר מרוב המקורות זהו העיקר). 2- משום שלום בית (הגדרה זו כוללת אי נעימות של בנ"א לישב במקום חשוך, אף שלא בעת האכילה, וכן שלא להיכשל בעץ ואבן. דברים אלו מפרים את שלום הבית גם ביום חול ולכן ראו חז"ל לתקן עבורם תקנה מיוחדת עבור שבת).
¹³ רש"י כה: ד"ה "חובה" (הובאו מדבריו לעיל) – "כבוד השבת הוא, שאין סעודה חשובה אלא במקום האור".
¹⁴ אע"פ שמן התורה יוצאים אין קשר בין הדלקת הנרות לקידוש, הואיל וחכמים תיקנו לקדש במקום הסעודה ואין האדם מתענג בסעודה, אא"כ היא נערכת במקום אורה, לכן הנר מעכב בעריכת הקידוש.
¹⁵ המינוח "כבוד" עפ"י זאת שונה מהבנת רש"י שייחס אותו בהקשר לסעודה (קרוב מעט להבנת התוס'), ואילו כאן קישרנו אותו להדלקה לכבוד השבת ללא קשר ישיר לסעודה (החילוקים וההגדרות מאוד דקים וניתן לומר כמה סברות בכל הקשור לנושא זה) – עפ"י הבנה זו מובן המנהג המופיע בראשונים שאישה הטובלת היתה מדליקה בבית הטבילה או בבית הכנסת.
¹⁶ וכן מצינו במעשה רב שהגרא"א היה מרבה בנרות, ומנהג האשכנזים להרבות בנרות למרות שדי בנר אחד או שנים וכ"ז הואיל ויש בכך תוספת אורה ושמחה.
¹⁷ עפ"י דברי האר"י ראו לכתחילה לכבות את אור החשמל לפני הדלקת הנרות ולשוב ולהדליקו לאחר ההדלקה ולפני הברכה (למנהגו שמברכים לאחר ההדלקה).
¹⁸ כגון שלא הודלק לכבוד שבת, אלא דלוק וקאי מתחילת היום.
¹⁹ גם לרש"י דלעיל שאור הסעודה הוא כבוד יתכן שדבריו אמורים כאשר הדליק לכבוד השבת שבכך הוא מכבד את הסעודה.
²⁰ מובא במרדכי פ"ב דשבת ס"א רצ"ד.
²¹ מנחות מב:
²² דבריו הובאו בראב"ה ס"א קצ"ט.

¹ שבת כג:
² פ' במה מדליקין ס"א רצ"ד.
³ במשנה כד:
⁴ גמ' שבת כה:
⁵ כך פירש ר"ע מברטנורא, והוסיף שההוא"א להדליק בו (על אף ריחו) היא מפני שהוא רך ונמשך אחר הפתילה יותר מן הזפת.
⁶ מדברי תוס' משמע שטעימתם היתה בלחם ע"מ לקיים קידוש במקום סעודה (לשיטתם שטעימת מזונות אינה מועילה לכך).
⁷ אם אוכלים מבעוד יום אפשר לאכול בחוץ ולא על יד הנרות הואיל ויש אור בחוץ, אבל לדעת הב"ה בשם מהרי"ל מפראג (המ"א ומ"ב שכתבו לחשוש לדבריו) שכתב לאכול כזית בלילה גם אם קידש ואכל מבעוד יום – אותו כזית, מסתבר שיצטרך לאכול ליד הנרות.
⁸ ע"פ המתבאר מדברי תרוה"ד ס"א מ"ג ובכתביו ס"א קנ"ה פירוש הדברים הוא שיש לקדש לאור הנר ולטעום (יתכן שהכוונה למזונות, שלמקילים במזונות לכאורה אין הבדל בין קידוש הלילה ליום) ע"מ לצאת יד"ח קידוש במקום סעודה, ואת הסעודה עצמה יקיימו ביום (ניתן לאכול ג' סעודות ביום במקום אחת בלילה ושתיים ביום) ואפשרות נוספת המועילת בדבריו היא שמצטער יוצא יד"ח סעודת שבת, אבל לא יוצא יד"ח קידוש, הואיל ואת הקידוש תיקנו דווקא במקום הנר (ועיני לקמן הערה 14 המבארת נקודה זו ביתר הרחבה).
⁹ הגרעק"א תמה על השו"ע דמדח גיסא פסק כר' ישמעאל ומאידך כתב שיכול לצאת ממקום הנרות לחצר.
¹⁰ ביאור הגרא"א לאו"ח ס"א תקכ"ט סע"א.
¹¹ תוס' כה: ד"ה "הדלקת נר" (הובאו מדבריו לעיל) – "חובה היא שיסעוד במקום הנר משום עונג".

7. זמן הדלקת נרות ביו"ט – אם משום **כבוד** צריך להדליקן מבעוד יום כמו בשבת, ואם משום **עונג** – בלילה לפני הסעודה או משחשיכה (ע"מ שלא יכשלו בעץ או באבן ולא ישבו בחושך).

ג. שיטת הרמב"ם

ברמב"ם ישנה סתירה – ב"פ ה"א כתב הרמב"ם אחד אנשים ואחד נשים חייבים להיות להיות בבתיהם נר דלוק בשבת... וזהו מכלל **עונג** שבת, ואילו בפ"ל ה"ה כתב הרמב"ם "וצריך לתקן ביתו מבעוד יום משום **כבוד** השבת ויהיה נר דלוק..."

הגרי"ח מבריסק על הש"ס מסביר בשם בנו **הגרי"ז** שלשיטת הרמב"ם ישנם שני דינים בהדלקת הנר²³ – דין **עונג** השייך במעשה השבת עצמה כאכילה ושתייה וכמו כן דין **כבוד** שחיובו הוא מבעוד יום.²⁴

²³ מבוסס על דברי הגר"א שהובאו לעיל.

²⁴ ואתי שפיר דבפ"ל מובאים הרבה דינים מכבוד שבת שחיובם הוא מבעוד יום וכן הגה"מ מביאים מן הירושלמי ששם מבואר דמברכים להדליק נר "לכבוד" יו"ט וכן "לכבוד" שבת שעל עונג לכד אין לברך ועיין לעיל מח' ר' משולם ור"ת.

עפ"י היסוד דלעיל ביארו ה"בית הלוי"²⁵ וכן הרב **זולטי**²⁶ את דברי הגמ'²⁷ הדנה בדברי ר' ישמעאל (הובאו לעיל) – רבה אומר שמא יניחנה ויצא. שואל **אב"י** – ויצא(ומה בכך)? מתרץ **רבה** – הדלקת הנר חובה (ומפרשים רש"י ותוס' משום סעודה). לאב"י הדלקת הנר היא משום **כבוד** ולכן אפילו אם יצא ממקום הנרות – קיים המצווה, אבל רבה סובר שהדלקת הנר היא משום **עונג** שבת עצמה ואם יעזוב את מקום הנרות אין טעם להדלקה.

ד. פסק השו"ע

השו"ע פוסק להלכה את שני הדינים בסי' רס"ג סע' ב' הזכיר שזהו מדין **עונג** שבת והביא את דברי הרמב"ם ובסע' ד' הזכיר את **כבוד** השבת²⁸ (שלא להקדים יותר מדי את ההדלקה שאז לא ניכר שהדליק לכבוד שבת).

²⁵ ה"א סי' י"א.

²⁶ משנת יעב"ץ הל' יו"ט סי' ל"ד.

²⁷ שבת כה:

²⁸ בסעיף ג' הזכיר השו"ע את ענין שלום הבית והשלכותיו הנוספות כפי שהבאנו בתחילת המאמר.

מזן הדף היומי

טעמי מצוות הדלקת נרות שבת

ראובן דויטש (ה')

לשוחטו או לקצו פטור. א"כ, שואלת הגמרא, מה הטענה של בעל השור או העץ? ומתוצאת, דלטענתו הוא רצה לקיים בעצמו את המצווה של ביעור הרע כגון קציצת אילן שמפריע לרבים או שור המזיק ותובע את חברו פיצוי כספי על חטיפת המצווה, על כן רק כאשר טוען שהוא עצמו אמר לו להרוג או לקצוץ פטור. וכן מובא בגמרא מקרה באדם ששחט ובא חברו וכסה את הדם וחייבו רבן גמליאל לשלם עשרה זהובים על חטיפת המצווה.

ומסביר הרי"ף שמה שחייב רבן גמליאל לשלם עשרה זהובים לא היה משום קנס, שהרי קנס מקנס לא ילפינן ואין ללמוד מחוטף מצוות כיסוי לחוטף מצווה אחרת (כגון קציצת עץ שמפריע). ומקשה על זה הגרי"ז שהרי מסוגייתנו מוכח שלשיטת רב ילפינן קנסא מקנסא, והמימרא בגמרא נאמרה קמיה רב.

ומבאר הגרי"ז כי יסוד מחלוקת רב ושמאל בסוגייתנו הוא בגדר "היזק שאינו ניכר" שכן הדין אינו היזק אלא שחכמים קנסוהו. וחולקים רב ושמאל האם חכמים עשוהו מזיק אף שאינו מוגדר כזה, וחשיב מזיק מדרבנן, או שאף שאין עליו שם מזיק מ"מ חייבוהו לשלם קנס. רב סובר שחכמים עשוהו מזיק דרבנן וכעת יש לו את כל דיני מזיק הרגילים, על כן לא שייך לומר כאן קנסא מקנסא לא ילפינן שהרי כל המקרים של היזק שאינו ניכר כלולים בזה. ושמאל סובר שלא עשוהו חכמים כמזיק אלא רק קנסוהו לשלם, ושפיר אפשר לומר כאן דקנסא מקנסא לא ילפינן.

על כן, לעניין תשלום י' זהובים, אם הוא משום קנס לא שייך לומר שעשוהו למזיק שהרי לא הזיקו ממון כלל, והתם לכונ"ע ההגדרה היא דהוא תקנה פרטית לחייבו רק אם חטף מצווה זו של כיסוי הדם, ומשום כן, בזה, אף רב מודה דקנסא מקנסא ילפינן.

למדנו השבוע בדף נב: במשנה: "המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב".

במטמא, מסביר רש"י, שמטמא טהרותיו של חברו. ובמדמע, שמערב תרומה שאסורה לזרים ומותרת רק לכהן בתוך פירות חולין של חברו ואז כל התערבות אסורה לזרים ומוכרח למכור פירותיו בזול לכהנים.

לעניין מנסך מובאת מחלוקת בגמרא. רב סובר שהכוונה למנסך יין לע"ז ממש (ומסביר רש"י שמשכשך ידיו בתוך היין לשם ע"ז), ושמאל סבר שהכוונה למערב (ומסביר רש"י שלוקח יין נסך ומערבו בתוך יינו של חברו ובכך מפסיד את היין).

בהמשך, שואלת הגמרא מדוע רב סובר שהמנסך במשנה הכוונה שמנסך ממש ולא סובר כשמואל, ועונה שרב לא יכול לומר שהכוונה למערב משום שאז אין הבדל בין מנסך למדמע (שגם במדמע מערב דבר אסור בדבר מותר). ושמאל סובר שאי אפשר ללמוד מנסך (מערב) ממדמע מפני שמדמע חייב רק משום קנסא, וקנסא לקנסא לא ילפינן. ומסביר רש"י, שהרי מן הדין אין לחייב מדמע פירות חברו משום שזהו היזק שלא ניכר ולא שמיה היזק, ורק רבנן קנסוהו לשלם ואי אפשר ללמוד קנס דרבנן ממקום למקום אף שהדין נראה דומה. על כן יש צורך לכתוב במשנה גם מנסך (מערב) וגם מדמע אף שהם דומים במקרה.

משמע מהגמרא שרב אין את הסברא "קנסא מקנסא לא ילפינן" ולכן מערב יין אסור במותר חייב לשלם מדין מדמע ואין צורך לכתוב זאת במשנה, וממילא המנסך שבמשנה פירושו מנסך ממש.

ומקשה הגרי"ז מהגמרא בב"ק (דף צא:) שם נאמר: "תני רבה בר בר חנה קמיה דרב שורי הרגת נטיעותי קצצת, אתה אמרת לי להורגו אתה אמרת לי לקצצו – פטור". ומסבירה הגמרא שמדובר בשור העומד להריגה ובאילן העומד לקציצה ולכן אם טוען חברו שהוא אמר לו

מזל טוב

למשגיח, הרב אברהם ריבלין שליט"א, להולדת נכדיו
לר' יוסף עיני, להולדת הבן
לר' שרון ישי, להולדת הבן
לר' מתן סבג, להולדת הבת
לאורי מילר (ז'), לנישואיו
למרדכי חיימוב (ו'), לנישואיו
לרן ממן (ה'), לנישואיו
לאיתן איצקוביץ (ה'), לנישואיו
לאלעזר דוד (ו'), לאירוסיו

עוד בעניין הגיית שם ה'

ר' שחר כהן

זרעא דגד נטלי חולקיהון בארעא אחרא כך מן שריא עלייהו דישראל לבר מארעא קדישא.

טו. ר' אהרון בן אשר מבעלי המסורה הקדמונים חילק את התנועות לג' וז"ל דרך הרום או או... ודרך מטה א"י או השלוש להציב עשויות אָה אָה אָי ע"כ הרי שסיווג את הקמץ עם הפתח ולא עם החולם וכן הוא במח' התיגאן (מהדורות חסיד עמ' נו) וגם בהקדמת הר"ש סופר לסידורו מוכח כן, ע"ש.

יז. רבי יהודה החסיד¹⁶ כתב שיש לכתוב תיבות מלאות כגון לעבדך באמת יכתוב לעובדך ושבת קָדשך יכתוב קודשך כדי שלא יטעה מי שאינו בקי, ומדוע לא אמר להוסיף וא"ו לאחר כל הקמצים! הרי להדיא שהיה מחלק בין קמץ רחב (A) לחטוף (O).

יח. אף מן התיגן נראה שיש ב' מיני קמץ שהרי מצינו שהקמץ מתחלף בסמיכות פעמים עם הפתח ופעמים עם החולם¹⁷ כגון יָד, נָהָר, עָם, מתחלף בסמיכות ל- יָד הירדן, נָהָר פרת, עָם ה' ועוד ומתחלף עם חולם כל, עוֹד, קודש מתחלף ל- קָל העם, עָזו, קָדְשִׁי ועוד.

יט. וכן הוא בסליחות (הספרדיות לפחות) וכל מאמר אשר יאמר וכן זכרון לפניך בשחק נחזו עם / יתק / יתק / יתק / יתק

וישנן עוד ראיות מתרגום השבעים ומן המסורה הגדולה ומן הקרי והכתיב ועוד¹⁸ רק שקצר המצע מהשתרע.

אה/עה/הָאָהָתָה לדעת שמבטא הקמץ (הרחב) אצל כל החכמים הנ"ל היה זהה או קרוב לפתח¹⁹ ואל יקשה לך מדברי רבינו בחיי שכתב "שהוה הפרש גדול שיש בתורתנו הקדושה בין קמץ לפתח כהפרש שיש בין אור לחושך ובין קודש לחול" שראשית אף לפי האמור מבטאם של הקמץ והפתח קרוב אך זה²⁰ ועוד שאין כוונתו למבטא הקמץ והפתח אלא לשינוי המשמעות בין שם אדני שהוא חול לכלי אדני- שהוא קודש תרע לך שהרי על הפסוק אדני- אם נא וכו' הוא קאי וכאן זהו מקומו ועוד שכתב שם לעיל "שאע"פ שנראה שקמץ והפתח הכל דבר אחד ותנועה אחת" א"כ קשיא רישא אסיפא (!) אלא ודאי כדאמרן.

והואיל ואחא לידן לרון בהגיית שם השם ב"ה נוסף ונעורר על הרפיית הדל"ת בשם ה' הדרי ק"ל שבג"ד כפר"ת²¹ מתנהגות בשתי לשונות תבנית רך וקשה²² ומבטאה של הדל"ת הרפויה נשארה לפליטה רק אצל התימנים ומקצת מהספרדים ומבטאה קרוב לאות זי"ן (בעין th שבמילים the, mother) שרק ע"פ זה מובנים דברי הגמרא בכרכות (יג): סומכוס אומר כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו אמר רב אחא בר יעקב ובדל"ית²³. וכו"ה בירושלמי וכו"פ הטוש"ע²⁴ וכן כתב הרה"ג המדקדק שריה דבליצקי שליט"א²⁵ "ראוי להחזיר עטרה ליושנה, שכולם יקיימו דינא דגמרא באחד כפשוטו וכהלכתא... וכן אני נוהג זה כעשר שנים... ועי"ו יקיימו גם מצות קריאת שמע בהידור" "דאין זה גרוע ממה שמתאמצים לקיים מצוות ציצית ואתרוג בהידור רב" עכ"ל²⁶ והרה"ג יעקב קמינצקי זצ"ל כתב²⁷ "יודע אני כי כמה אנשים יאמרו וכי מי הוא זה שבא לחדש דברים כאלה שלא שמענו מעולם, וכמו שאמר אלי אדם חשוב אחד, אשר אמרתי לו שהבהרת הדל"ת הרפויה משובשת אצלנו, אמר לי וכי תעלה על דעתך שבעל חידוש הרי"ם לא יצא י"ח ק"ש כתיקונה, אני אמרתי לו והא דאין שיעא בדיעבד".

ואולי ע"פ זה אפשר להבין מדוע זי"ן ודל"ת מתחלפות בין לשוה"ק לבין ארמית בכמה מילים²⁸

א"כ העולה מן האמור שההוגה את שם ה' בקמץ שהגייתו קרובה או זהה לפתח ודאי שפיר עבד שהגיה זו בת מסורת ארוכת טווח.

יג. והביא המהר"ם הנ"ל ראה (נדרים יא.) שדימתה הגמרא בין לחולין ללא חולין ומכאן אתה למד שאף חכמי התלמוד ביטאו כן¹³ וכן מוכח משבועות לד. וברש"י שם ד"ה חטאת שירדה לחומש ועוד.

יד. וכן מוכח מהירושלמי פ"ב דברכות הוהיר להפסיק בין "אשר נשבע - ה'" וכו"פ בש"ע צריך להפסיק בין נשבע לה', כדי להטעים יפה העי"ן שלא תהא נראית כה"א ע"כ (מלשון שבי ח"ו) והורי הבי"ת בפתח ואילו נשבע הבי"ת קמוצה¹⁴ "ולא קרב זה אל זה" אא"כ נאמר שמבטא הקמץ קרוב לפתח¹⁵.

טו. וכן מוכח מהזוהר הקדוש בפרשת בהעלותך שדרש פתח קמץ "והמן כורע גֵד הוא" אמר רבי יוסי לקיימא זרעא וחילין בארעא כמה דאת אמר "גֵד גָדוּד יגודנו" מה

ל קראת סוף הזמן הקודם, התנהל דיון במדור זה בין ר' מאיר אברהם לבין הבה"ח ש"י לאור¹ אודות אשכנזי אשר מתפלל שלא במבטא האשכנזי אלא במבטא הישראלי המדובר, האם עכ"פ כאשר הוא מזכיר את שם ה' ב"ה יזכירו במבטא האשכנזי כלומר האם יכתב את הנו"ן הקמוצה כמבטא החולם (המקביל לאות O)² או שמה יבטאה בדומה לכתב (המקביל לאות A)³ והדיון הנ"ל הועמד בתיקו.

במקביל לכן ולא כמאמר תגובה, אמרתי אני הקטן⁴ נתיי ספרא ונחוי און הכיזד ביטאו רבותינו התנאים והאמוראים, הראשונים והאחרונים, האשכנזים והספרדים את הקמץ במקומם ובתקופתם ומהם נלמד על מבטאו המקורי והאמיתי של הקמץ.

א. ראש המדברים בכ"מ רש"י - במספר מקומות קורא לקמץ פתח⁵ וכתב ע"ז היעב"ץ (ברכות מז). שהרב קורא בכ"מ לקמץ פתח וכו"ה קריאת הקמץ לספרדים עכ"ל משמע שלא ראה הבה"ל בניהם וכן מצינו שרש"י קורא לפתח קמץ⁶ וגדולה מזו מצינו שרש"י קורא לקמץ חטוף "חטף קמץ"⁷ ומוכח שמבטאו שונה מהקמץ הרגיל.

ב. ידועה היא ההלכה שכתב הר"ף - שצריך ליתן רווח בין התיבות "ותקנה אף" שלא יראה כאומר וחרף וכ"פ בש"ע⁸ ואם נאמר שהגיית הקמץ כחולם א"כ הכיזד ידבק זה בזה?! אך אם נאמר שהגיית הקמץ קרובה להגיית הפתח אתי שפיר.

ג. רבי שלמה אבן גבירול חזרו בפיוטיו קמץ עם פתח כגון באזהרות לשבועות אנוכי אד-ני / קראתיך בסיני / ולא יהיה על פני / לך אלוהים אחרים ע"כ, א"כ גם מדבריו מוכח שבטא את הקמץ כפתח או לכל היותר בקירוב לו.

ד. וכן חזרו ר"א הקליר⁹ בקרוב"ץ לט' באב או אמרתי הנה באתי לבית מעדני / עדני / אז ודני / ואמרה לאד-ני וכו"ה כ"כ היא החריזה בקינות הספרדיות לט' באב.

ה. וכן חזרו האמוראים בשיריו. וידוע ששמות וצורת הניקוד לא כבדו נתנו להן¹⁰, שהפתח נקרא כן על שם פתיחת הפה בהגיתו וכך היא צורתו ואילו החולם כתוב בספרים שמשומן למעלה לפי שקריאתו למעלה על כל התנועות ע"פ זה כתב הרמב"ע שתנועת הקמץ מורכבת מפתח ומחולם גם יחד ועל זה מעידה צורתו ד שמורכב משניהם, היינו פתיחת פה קמוצה מעט ובספר תורה קדומה (ע"פ מנהגי התימנים) צויר כך פ"י וכתב שם בהקדמה שזו היא צורתו העתיקה והאמיתית וכן הוא בכל התיגאן ובכ"י אשכנזים וספרדים.

ו. וכן הוא בפיוט "צור משלו אכלנו" ברכו אמוני... כדבר אד-ני. והוא פיוט קדמון וכן הוא ב"דורו יקרא" של ר' דונש בן לברט חזרו פת, כבת, וישבת עם שפת וכן בשירי "מה ידירות מנוחתך" ועוד.

ז. וכן חזרו פתח עם קמץ הנשור הגדול בריש הקדמתו לפיה"מ בני ונבני עם אד-ני ובריש איגרת תימן¹¹ ועוד

ח. הרמב"ן באגרותיו לחכמי צרפת חזרו ולא נתתם כבוד להרב הגדול / אשר בנה בתלמוד מגדול / מגדול עז לשם אד-ני / ומקדש להמוני .

ט. וכן חזרו ריה"ל בפיוטו הידוע לר"ה "ידי רשים" ואל יקל / בעת משקל ועוד.

י. הדר"ק כתב במכילתו שהפתח גדול הוא כתנועת הקמץ אלא שהיא שפלה ממנה.

יא. בעל הטורים בפרשת בשלח כתב על "ותם השמש" ד' במסורה הכא ואידך "ותם הוא אבי כנען" וכו' ואת הקשר בניהם כתב ע"פ אביו הרא"ש א"כ משמע ששניהם ביטאו קמץ כפתח.

יב. וכן הביא הטור באו"ח ס' תקפ"ב בשם המהר"ם מרוטנבורג שהיה מקפיד שלא לומר "זכרנו לחיים" בפתח דמשמע לא חיים בארמית¹² א"כ גם המהר"ם היה מבטא כן.

יג. והביא המהר"ם הנ"ל ראה (נדרים יא.) שדימתה הגמרא בין לחולין ללא חולין ומכאן אתה למד שאף חכמי התלמוד ביטאו כן¹³ וכן מוכח משבועות לד. וברש"י שם ד"ה חטאת שירדה לחומש ועוד.

יד. וכן מוכח מהירושלמי פ"ב דברכות הוהיר להפסיק בין "אשר נשבע - ה'" וכו"פ בש"ע צריך להפסיק בין נשבע לה', כדי להטעים יפה העי"ן שלא תהא נראית כה"א ע"כ (מלשון שבי ח"ו) והורי הבי"ת בפתח ואילו נשבע הבי"ת קמוצה¹⁴ "ולא קרב זה אל זה" אא"כ נאמר שמבטא הקמץ קרוב לפתח¹⁵.

טו. וכן מוכח מהזוהר הקדוש בפרשת בהעלותך שדרש פתח קמץ "והמן כורע גֵד הוא" אמר רבי יוסי לקיימא זרעא וחילין בארעא כמה דאת אמר "גֵד גָדוּד יגודנו" מה

1 כיום בוגרי הישיבה.
2 ויש שמבטאים אותו באופנים אחרים כגון U.
3 היינו את הקמץ הרחב שאילו את הקמץ החטוף ואת החטף קמץ הם מבטאים קרוב ל- O.
4 כפשוטו, שאיני בקי בלשון ודקדוק ואין הראיות דולקמן משלי אלא רק ליקטתי וקבצתי מאשר מצאתי, ובכדי שלא להכביד על קריאת המאמר איני כאן את עיקרי המקורות למאמר זה - מאמרו של הגאון הנאמ"ל שליט"א הגדפס בשו"ת יצחק ירנו ח"ב ס"ט, ספרו הנפלא של הרב בן ציון הכהן שפת אמת ושפתו כהן, שו"ת יבי"ע לר"ע יוסף שליט"א ח"ו, מאמרו של הרה"ג יצחק רצבי שליט"א "למען איריכון ימין" הגדפס בספרו של הנש"ר שליט"א א"כ למקרא ומשמע ומספר ילק"ו ס"ה.

5 כגון בבראשית יד, שמות כב יט, ברכות יג: ד"ה ולבדך ושם מזו. ד"ה חטופה ועוד.
6 כגון בפ"ה לאיוב יד ט.
7 שמות יט כד קידושין יח: ד"ה למסורת.
8 ס' סא ס"ט.
9 ו"ה"א שהוא ר"א בנו של רשב"י!
10 כשם שהגר"א היה דורש את שמות הטעמים.
11 וכן עיין מ"מ בפ"י מה' גירושין הכ"ד.
12 כדאמרין "קָא על אנש רחיצנא" וא"א לפרש ל' א בחולם שרוחקים הם הפתח והחולם כהמזרח והעמרב.
13 ועיין בפרוש הר"ן והרא"ש שם י:
14 כבראשית יד יד וכבשמות כ"ב ט.
15 הן אמת שראיה זו י"ל מההקשר שהובאה הלכה זו בירושלמי ועוד לא אכחד שיש אף ראה הפוכה מהירושלמי ביבמות פ"ב מעובד דר"ע ור"י הסנדלר.

16 ספר חסידים אות תתפ"ב.
17 כשם שאותיות דומות מתחלפות כגון בתהילים "ושבועתו לישחק".
18 עיין בספר שפת אמת שפתי כהן שמביא עשרות הוכחות לכך.
19 אלא שהקמץ בהברתו עמוקה יותר ונעשית ע"י קמיצה מועטת של הפה (כדברי הרמב"ע הנ"ל) ועוד שהקמץ הוא תנועה גדולה והפתח קטנה וכו"מ כגון שוא שיבוא אחרי הקמץ שהוא שוא נע ועוד.
20 עיין בס' שפת אמת ושפתי כהן הנ"ל שהקמץ תנועה ממוצעת כאמור בין הפתח לחולם והספרדים שינוהו ל-A והאשכנזים שינוהו ל-O וכעין זה את הת"ו הרפויה שינו הספרדים לת"ו דגושה והאשכנזים ל"ס' ואילו התימנים שמרו על מבטאה הנוכח.
21 אלא שהר"ש נשתחבה מכל עדות ישראל.
22 כלשון ספר הצירה.
23 ולזה כיון ר' שלמה אבן גבירול בשירו "לאיטך דברי שירך דבורה" שכתב "מייחדת ומארכת באחד, ומתות בזכר רם ונורא" כלומר שהדבורה בזמזומה מזכירה את מי שמאריך ב-ל של אחד, הנאמ"ל ס"ט שע"פ רוב מאמר זה.
24 הרב רצבי שליט"א במאמרו הנ"ל האריך להוכיח זאת ולדחות את הנדחקים בפירושו הגמרא כיון שלא הכירו את הדל"ת הרפויה.
25 בהסכמתו לשו"ת יצחק ירנו ח"ב וק"ש אמרי אמת ע"ש.
26 נאמר לי ע"י אחד מלומדי החולל שהרב שליט"א נוהג לקרוא ק"ש פעמיים בב' הבהרות שונות.
27 בהסכמתו לספר שפה ברורה.
28 כגון דהב - זהב, מאן דכר שמה!?! - זכר, ועוד.